Minna Punakallio

Hallintovaliokunta

Lausuntopyyntö 22.4.2020 VNS 1/2020 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021-2024

Julkisen talouden suunnitelma 2021-2024

Julkisen talouden suunnitelma kokoaa valtioneuvoston julkista taloutta koskevan päätöksenteon yhteen ja kuvaa kehyslinjaukset sekä talousnäkymät niin valtiontaloudelle, kuntataloudelle, sosiaalivakuutusrahastoille kuin niiden muodostamalle kokonaisuudelle.

Kevään 2020 julkisen talouden suunnitelma on kuitenkin poikkeuksellinen koronavirustilanteen vuoksi. Pandemian aiheuttaman merkittävän epävarmuuden vuoksi julkisen talouden suunnitelmassa ei esitetä hallituksen tavoitteita tai suunniteltuja toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Jo aikaisemmin hyväksytyt hallituksen linjaukset ja toimenpiteet pidetään kehyksessä kuitenkin ennallaan. Käytännössä julkisen talouden suunnitelma sisältää siis päivityksen viime syksynä hyväksyttyyn julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2020–2023. Päivityksen keskiössä on tuore talousennuste ja julkisen talouden keskipitkän aikavälin kehitysarvio.

Julkisen talouden ja kuntatalouden näkymät ovat erittäin heikot

Suomen talousnäkymät ovat heikentyneet vuoden 2020 alkupuolen aikana erittäin nopeasti, sillä koronapandemia on johtanut niin kansainvälisen talouden kuin kotimaan taantumaan, tuotannon häiriöihin ja kysynnän rajuun vähentymiseen. Negatiiviset vaikutukset talouteen ovat sitä suuremmat mitä useampi sairastuu tautiin vakavasti ja mitä pitkäkestoisemmiksi rajoitustoimet eri kansantalouksissa osoittautuvat. Taloustaantuman syvyyteen ja sen jälkeiseen nousuvaiheeseen vaikuttaa myös se, miten tehokkaasti eri maiden käynnistämät elvytystoimet ongelmiin pureutuvat, ja miten yksityiset kuluttajat suhtautuvat pandemian jälkeiseen aikaan.

Koronavirustilanne, sen hidastamiseksi tehdyt rajoitustoimet ja taloustilanteen heikkeneminen kääntävät julkisen talouden alijäämän, velan ja rahoitus- sekä takausvastuut nopeaan kasvuun. Voimakkaimmin koronapandemia kohtelee valtiontaloutta. Valtiontalouden ennuste korjaantuu syvimmästä kuopasta vuonna 2021, mutta pysyy vaikeasti alijäämäisenä koko kehyskauden.

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Myös paikallishallinnon eli kuntasektorin talous kiristyy koronakriisin vuoksi vuosina 2020 ja 2021 äärimmilleen. Kriisi iskee erityisesti kuntien verotuloihin, mutta samalla se kasvattaa menoja ja lisää kuntien tulevia rahoitusvastuita. Valtiovarainministeriön mukaan korona heikentää kuntataloutta kuluvana vuonna noin 1,6–2 miljardilla eurolla. Arvio on linjassa Kuntaliiton toteuttamien kyselyiden kanssa.

Kuntatalouden näkymä lähivuosille onkin historiallisen synkkä. Ennusteen mukaan kuntien lainakanta kasvaa kehyskaudella lähes 20 miljardia euroa. Paikallishallinnon tulojen ja menojen epätasapainoa painaa muun muassa väestön ikääntyminen ja korjausvelka. Kuntatalouden ennusteessa ei ole kuitenkaan huomioitu hallituksen toukokuun kolmannessa lisätalousarviossa lupaamaan kuntatalouden vähintään miljardin euron tukipakettia, mikä tulee korjaamaan hieman tilannetta.

Tukipaketilla on kuntakentälle erittäin suuri merkitys, sillä kuntien taloudellinen tilanne oli jo ennen koronapandemiaa vaikea hitaasti kehittyneiden tulojen ja kasvaneiden sote-menojen vuoksi. Kunnilla, toisin kuin valtiolla, on lakisääteinen velvollisuus kattaa taseeseen kertyneet alijäämät laissa säädetyssä määräajassa.

Hallituksen kuntalinjaukset pyrkivät neutraalisuuteen

Julkisen talouden suunnitelma sisältää lukuisia Sanna Marinin hallituksen päätösperäisiä toimia, jotka vaikuttavat kehyskaudella ja sen jälkeen kuntatalouden tuloihin ja menoihin. Linjausten tavoitteena on pitää kuntatalous päätösperäisten toimien suhteen neutraalina korvaamalla kunnille hallituksen päätöksistä aiheutuvat lisämenot tai tulomenetykset. Hallitusohjelman mukaan kuntien tehtäviä ja velvoitteita vähentävät, lisäävät tai laajentavat toimenpiteet kompensoidaan kunnille täysimääräisesti valtionosuuksien muodossa tai poistamalla muita tehtäviä tai velvoitteita. Lisäksi hallitus kompensoi kunnille veroperusteiden muutoksista kunnille aiheutuvat verotuottomenetykset.

Julkisen talouden suunnitelman mukaan julkisen sektorin menoja lisätään tällä hallituskaudella pysyvästi yhteensä noin 1,4 miljardia euroa. Summasta kuntatalouteen kohdistuu reilut 0,6 miljardia euroa. Keskeisiä esimerkkejä menoja pysyvästi lisäävistä toimista ovat vanhuspalvelulain hoivamitoitus ja oppivelvollisuuden pidentäminen.

Vanhuspalvelulain mukaisen hoivamitoituksen säätäminen merkitsee julkisen talouden suunnitelman mukaan leikkausta kuntien peruspalveluiden valtionosuuteen. Kuntien peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään vuonna 2023 yhteensä 40 miljoonaa euroa. Leikkauksia perustellaan säästöillä, joita syntyy kyseisenä vuonna digitalisaation hyödyntämisestä ja ostopalveluiden sekä kilpailutusten tehostamisesta. Leikkaus kohdistuu tuolloin mahdollisesti tulevien maakuntien rahoitukseen. Julkisen talouden suunnitelma sisältää myös muutamia muita pienempiä toimia, jotka rahoite-

taan siirrolla kuntien peruspalveluiden valtionosuusmomentilta. Tällaisia toimia ovat muun muassa harkinnanvarainen yhdistymisavustus kriisikunnille ja kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmä. Kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmä poistuu vuonna 2024.

Kuntien menoja lisätään kehyskaudella myös määräaikaisesti niin sanotuilla tulevaisuusinvestoinneilla. Tulevaisuusinvestoinnit, kuten esimerkiksi ammatillisen koulutuksen opettajien palkkaaminen sekä perusopetuksen laadun parantaminen, ovat valtion rahoittamia määräaikaisia panostuksia, jotka toteutetaan useimmiten valtionavustushakujen kautta. Tulevaisuusinvestoinnit ovat suurimmillaan vuonna 2020, jolloin niiden arvioidaan kasvattavan kuntatalouden menoja 200–300 miljoonaa euroa. Tulevaisuusinvestointien valtion rahoitus vedetään pois täysimääräisesti viimeistään vuonna 2023.

Julkisen sektorin menoja ei tule lisätä

Kuntien menoihin kohdistuu kovia kustannuspaineita liittyen väestön ikääntymiseen, pitkäaikaistyöttömyyteen, yhdenvertaisiin palvelutarpeisiin ja ongelmiin saada avoimiin työpaikkoihin ammattitaitoista työvoimaa. Tänä keväänä julkisen sektorin rahoitukselta on pudonnut taloudellinen pohja alta. Koronapandemia heikentää julkista sektoria merkittävällä tavalla ja pitkäkestoisesti.

Erityisesti koronapandemian rajujen taloudellisten vaikutusten vuoksi kuntien menopaineita ei tule lisätä kehyskaudella. Hallitusohjelmaan kirjattujen pysyvien ja määräaikaisten julkisen sektorin menolisäysten voimaantulon ajoitusta ja mitoitusta tulee sen vuoksi harkita uudelleen.

Jos menoja lisätään suunnitellusti, on erittäin todennäköistä, että jo kehyskaudella menoihin joudutaan kohdistamaan uusia sopeutustoimia eli leikkauksia. Samalla olisi hyvin todennäköistä, että mahdolliset leikkaukset kohdistuvat juuri hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen yleiskatteelliseen perusrahoitukseen. Tämänkaltainen viime vuosina jo nähty kehitys ei ole ollut julkisten varojen tehokasta käyttöä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Minna Punakallio
Pääekonomisti

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi